



Diak

Erno Matikainen
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto
Tulkki (AMK), viittomakieli ja tulkkaus
Opinnäytetyö, 2020

MIELENTERVEYDEN VIITTOMISTOA

Suomalaisen viittomakielen sanastotyö

TIIVISTELMÄ

Erno Matikainen

Mielenterveyden viittomistoa – mielenterveyteen liittyvä sanastotyö

36 sivua, 2 liitettä

Kevät, 2020

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto

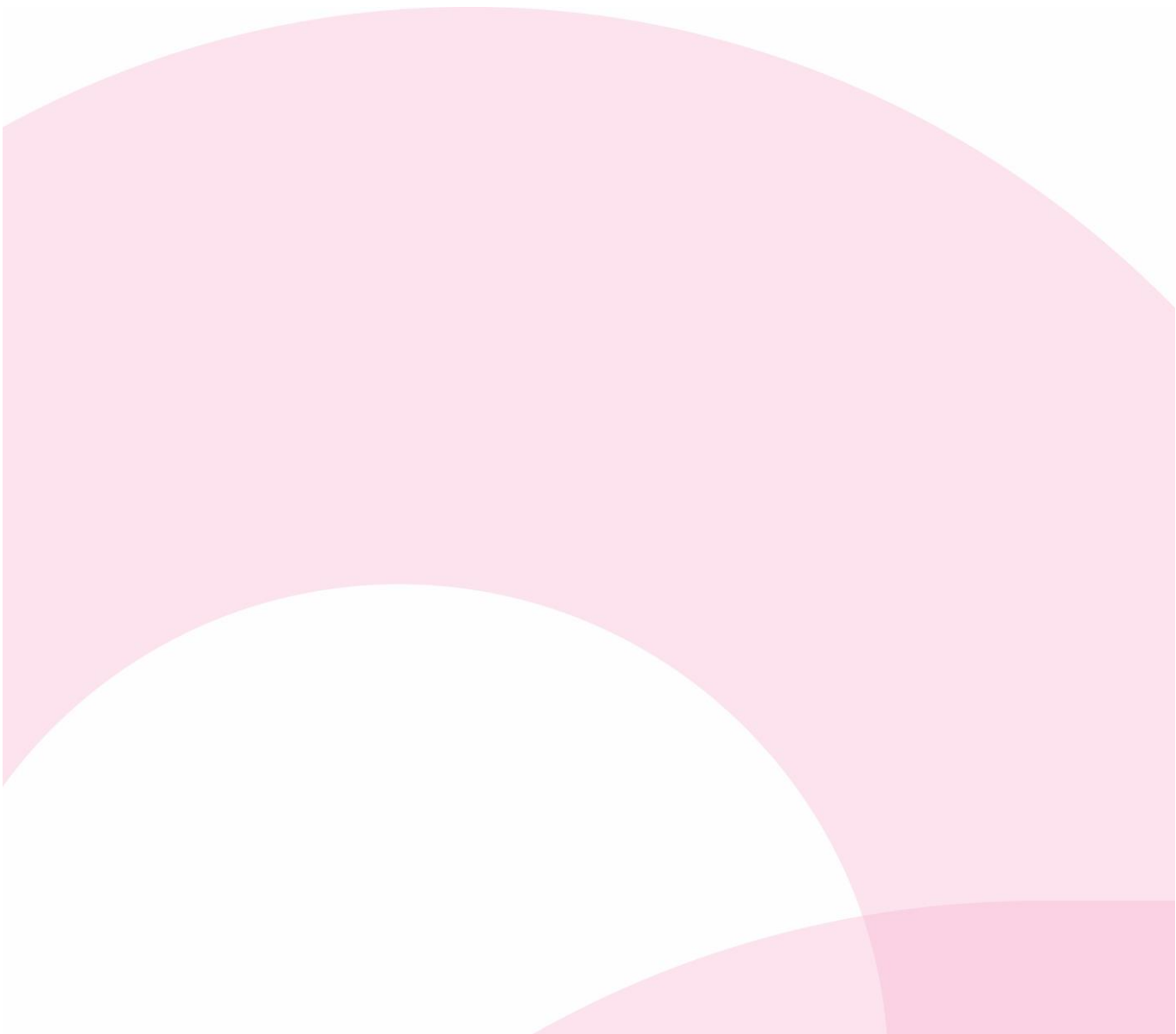
Tulkki (AMK), viittomakieli ja tulkkkaus

Opinnäytetyö on normatiivinen sanastotyö. Sen tavoitteena on selkeyttää suomalaisen viittomakielen käsitteistöä mielenterveyteen liittyvän termistön saralla.

Sanastotyön termilistan on alkujaan kerännyt Adil Mohamed omassa opinnäytetyössään Psykoterapiaistuntoihin liittyvä sanasto, Suomi-somali-sanastotyö. Mohamed keräsi termejä psykoterapiaistuntotulkkauksien aikana havainnoimalla. Termejä oli yhteensä 89 kappaletta. Termilistalta karsittiin pois kaikki sellaiset sanat joille oli jo jokin viittomavastine viittomakielisillä sanakirja-alustoilla. Karsinnan jälkeen kuvattiin 19 termiä jotka ladattiin YouTubeen saataviksi kaikille.

Opinnäytetyö sisältää myös perustietoa sanastotyöstä, suomalaisen viittomakielen rakenteesta ja viittomien muodostustavoista. Opinnäytetyössä esitetyt suomalaisen viittomakielen viittomia ei voida pitää yleispätevinä, sillä viittomia ei ole luonut natiivi kielenkäyttäjä eikä viittomia ole hyväksytty viittomakielisen yhteisön toimesta. Opinnäytetyössä esitetyt viittomat ovat ehdotuksia, joita tulee käyttää oman harkinnan mukaan.

Asiasanat: mielenterveys, sanastotyö, suomalainen viittomakieli



ABSTRACT

Erno Matikainen

Terminology of mental health in sign language – glossary of mental health

36 pages and 2 appendices

Spring 2020

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Humanities

Interpreter, Sign Language and Interpreting

This thesis is a normative terminology work. The goal of it is to standardize the terminology of Finnish sign language in the mental health context.

The glossary used in the thesis was originally gathered by Adil Mohammed in his thesis Finnish–Somali glossary relating to psychotherapy sessions. The glossary consisted of 89 different terms. The terms were gathered by Mohamed via observation in private psychotherapy sessions. All terms that already had an equivalent sign in different sign language dictionaries were eliminated from the list. After the elimination there were 19 terms left which were recorded and uploaded to YouTube making them available to everyone.

This thesis also contains basic information regarding terminology, Finnish sign language structure and how Finnish signs are produced. All signs presented in this thesis cannot be acknowledged as valid. The signs have neither been made by a native language user or have been acknowledged by the sign language community. All presented signs are propositions which one should use with their own consideration.

Keywords: mental health, Finnish sign language, terminology

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 MIELENTERVEYS SUOMESSA.....	7
3 VIITTOMAKIELINEN YHTEISÖ JA SEN HISTORIAA	9
4 VIITTOMAKIELISTEN MIELENTERVEYSPALVELUJEN KEHITYS.....	11
5 SANASTOTYÖN TAVOITTEET JA KÄYTTÖTARKOITUS	15
5.1 Sanastotyön keskeisimmät termit	15
5.2 Sanastotyön merkitys.....	17
6 SUOMALAINEN VIITTOMAKIELI JA SEN RAKENNE	18
6.1 Suomalaisen viittomakielen kolmijako.....	18
6.1.1 Ikonisuus kielen rakenteessa	18
6.1.2 Paikantaminen kielen rakenteessa	19
6.1.3 Simultaanisuus kielen rakenteessa.....	20
6.2 Viittomavastineet.....	20
7 KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS	25
8 POHDINTA	27
LÄHTEET.....	30
LIITE 1. Termilista suomeksi.....	33
LIITE 2. Termilista viittomakielellä.....	36

1 JOHDANTO

Sanakirja on kielen dokumentti, todiste kielen olemassaolosta. (Kuurojen museo, i.a.) Suoritin viittomakielen vaihto-opintoni Vietnamin, Huessa, jossa viittomakielen asema on Suomeen verrattuna hyvin heikko. Viittomakielisessä yhteisössä oli henkilö, jonka viittomakielen taito ei ollut muiden kielenkäyttäjien tasolla. Havaittiin, että hän kuului vähemmistöryhmän sisällä vähemmistöön, jota ei hyväksytty sosiaalisesti kuurojen yhteisön jäseneksi. Sanastotyön merkitys on tärkeää syrjäytymisen ehkäisemisen sekä mielenterveyden hyvinvoinnin edistämiseksi.

Mielenterveystyö on kulkenut mukana lapsuudesta asti, sillä isäni työskenteli mielenterveyden edistämiseksi läpi elämänsä. Olin siis usein mukana erilaisissa tapahtumissa vapaaehtoistyöntekijänä. Olen aina ollut kiinnostunut ihmismielen toiminnasta, ja mitä enemmän opin, sitä enemmän haluan tietää. Opinnäytetyön aiheita pohtiessa Viittomakielinen psykoterapeuttijhdistys, VIPSY Ry, ilmaisi tarpeensa sanastotyölle, joka painottuu mielenterveyden termeihin.

Sanastotyön tarkoituksena on luoda tai yhtenäistää erikoiskielessä tarvittavia termejä, jotka edesauttavat siihen alaan perehtyneiden tekijöiden kommunikointia. Sanastotyön tuloksia voidaan myös käyttää viestinnän selkeyttämisenä tai tiedonhallinnan kehittämisessä. (Sanastokeskus, i.a.) Tämä opinnäytetyö on mielenterveyden kontekstissa tehty sanastotyö eli viittomistotyö, sillä viittomisto on vastine termille sanasto viittomakielisessä kontekstissa. Sanasto tarkoittaa suppeahkoa sanakirjaa. (Wikisanakirja, i.a.) Opinnäytetyössäni on sanastolähteestä kerätty termilista, josta muodostui viittomisto mielenterveyteen liittyvistä termeistä.

Työn tietoperustassa olen tarkastellut sanastotyön merkitystä äidinkielen näkökulmasta mielenterveyspalveluja käyttäessä, sillä lähdekirjallisuus painottaa sen merkitystä. Tarkastelen opinnäytetyössä viittomakielisen yhteisön syntyä, koska historian kautta voimme saada ajatuksia mahdollisista vaikutuksista joita sillä on ollut viittomakielisen yhteisön hyvinvointiin. Opinnäytetyössä käyn läpi suomalaisen viittomakielen rakennetta koska työ on suomalaisen viittomakielen sanastotyö.

Pidemmän aikavälin tavoite opinnäytetyöllä on kehittää mielenterveystyötä viittomakielisten osalta ja mahdollistaa viittomakielisen mielenterveystyön saatavuutta valtakunnallisesti. Tavoitteena on luoda kollektiivisia käsitteitä suomalaiseen viittomakieleen mielenterveyden sanastosta. Opinnäytetyön on myös tarkoitus kehittää mielenterveystyöhön liittyvän suomalaisen viittomakielen sanastoa tuomalla viittomaehdotuksia kieliyhteisön tietoisuuteen.

Ammatillisen kasvun näkökulmasta työ tarjoaa mahdollisuuden kehittää tiedonhankintataitoja, ymmärrystä sanastotyöstä ja sen tekemiseen liittyvistä prosesseista sekä antaa näkökulmia suomalaisen viittomakielen yhteisön haasteista. Opinnäytetyö auttaa ymmärtämään tämänhetkisiä mielenterveyspalvelujen tilanteita ja kehittämiskohteita. Haluan ajatella, ehkä hieman naiivisti, että jokainen yksilö edistää omalla toiminnallaan yhteisönsä hyvinvointia. Tämän opinnäytetyön tekemisen aikana kasvaneet taitotiedot auttavat niin tekijäänsä ja välillisesti lukijaansakin tarkastelemaan mielenterveyden työkentän tapahtumia suomalaisen viittomakielen yhteisön näkökulmasta, ja toivottavasti sitä kautta myös rohkaisemaan jokaista olemaan enemmän läsnä. Mielenterveys on mielestäni yksi ihmisen toiminnan kulmakivistä, jota ilman emme pärjää. Ilman yhteisöä, kommunikointia ja toisen ihmisen ymmärtämistä emme olisi yhteiskuntana, saati maailman kansana, päässeet tähän pisteeseen jossa olemme juuri nyt.

2 MIELENTERVEYS SUOMESSA

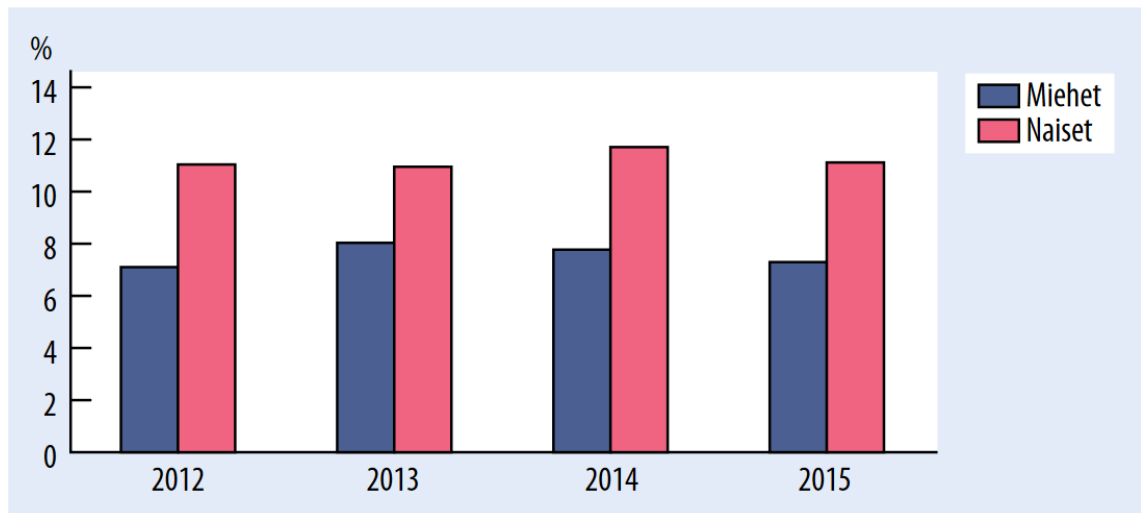
Yhdysvaltain sosiaali- ja terveysministeriö määrittelee mielenterveyden seuraavanlaisesti: mielenterveyteen kuuluvat emotionaalinen, sosiaalinen sekä psykologinen hyvinvointi. Mielenterveys vaikuttaa tapaamme ajatella, tuntea ja toimia. Se auttaa meitä ymmärtämään kuinka käsittelemme stressiä, samaistumme muihin sekä teemme päätöksiä. Mielenterveys on tärkeää elämän jokaisessa vaiheessa, lapsuudesta nuoruuteen ja aina vanhuuteen saakka. (Yhdysvaltain sosiaali- ja terveysministeriö, i.a.) Tätä määrittelyä tukee myös World Health Organisation (WHO). WHO määrittelee mielenterveyden olevan hyvinvoinnin tila, jossa yksilö ymmärtää omat kykynsä ja pystyy selviytymään elämänsä tavallisista stressitilanteista. Näiden lisäksi yksilö pystyy työskentelemään ja olemaan mukana yhteisönsä toiminnassa. (World Health Organisation, 2018) Mielenterveys koostuu useista eri osa-alueista ihmisen elämässä. Osa-alueet ovat kytköksissä ja tukevat toisiaan. Potilaan äidinkieli, hänen yksilölliset tarpeensa ja kulttuurinsa on mahdollisuuksien mukaan otettava hänen hoidossaan ja kohtelussaan huomioon. (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992)

Vuonna 2018 psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa oli 196 242 asiakasta (Psykiatrisen erikoissairaanhoidon tilastoraportti, 2019, 1). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos koordinoi ”Alueellinen terveys ja hyvinvointi” –tutkimuksen mielenterveyspalvelujen käyttäjistä vuosina 2012–2015. Tutkimuksella saatiin selvyttä mielenterveyspalvelujen ja avun hakemisen käyttöasteisiin. Tutkimus koski avun hakemista niin mielenterveyteen kuin päihteiden käyttöön liittyvien ongelmien vuoksi.

Kiinnostava yksityiskohta oli, että suhteellisen moni ilmoitti käyttäneensä päihdehuollon erityispalveluita mielenterveysongelman vuoksi. (Terveysportti, i. a.)

Tutkimus on huomattavan laaja. Otos oli kooltaan 178 670 henkilöä. Vastausprosentit vaihtelivat ikäluokittain, ja olivat 37–69 % välillä. Aineisto kerättiin posti- ja internetkyselyinä. Otos kohdistui 20–74-vuotiaiden mielenterveyspalvelujen käyttöön. Otos kerättiin Manner-Suomen alueelta, ja se toteutettiin systemaattisena otantana. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015) Käsittelemme aineiston tuloksista vain mielenterveyspalvelujen käyttöä, pitääkseni opinnäytetyön aiheen relevanttina.

Naisista 11–12 % käytti tutkittavana ajanjaksona jotakin terveystalveta mielen-
terveysongelmien vuoksi, vastaavat luvut olivat miehillä 7–8% (ks. kuvio 1)



KUVIO 1. Minkä tahansa terveystalveta käyttö mielen-terveysongelmien vuoksi vuosina 2012–2015 (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015)

Mielen-terveysongelmista kärsii huomattava joukko suomalaisia. Avun tarve on todellinen. Kaikki mielen-terveystyötä edistävä toiminta on hyödyksi.

Tampereen Mielen-terveysseura on koostanut tietopankin mielen-terveyteen liittyen. Heidän mukaansa noin 20–25%:lla suomalaisista aikuisista on jokin mielen-terveyden häiriö. Väestöön suhteutettuna se tarkoittaisi n. 100 000 – 130 000 henkilöä. (Mielen-terveysseurat, i.a.)

3 VIITTOMAKIELINEN YHTEISÖ JA SEN HISTORIAA

Viittauksia lähdekirjallisuudessa kuuroista henkilöistä löytyy jo vuodelta 3200 eKr. Lähteistön vähäisyyden vuoksi ei tiedetä tarkkaan, millaista elämää kuurot ovat tuona aikana eläneet, siitä voidaan tehdä vain olettamuksia. (Salmi & Laakso, 20.) Yksi varhaisimpia vakiintuneen viittomakielen yhteisöjä oli Ranskassa, useita sukupolvia ennen ensimmäistä kuurojen koulun perustamista Pariisiin 1760-luvulla. Samana vuosituhatena Amerikassa syntyi viittomakielinen yhteisö, joka koostui kuulevista ja kuuroista. Yhteisö asui Massachusettsin lähellä sijaitsevalla Martha's Vineyard saarella. Saaren asukkaat, niin kuurot kuin kuulevatkin, käyttivät kommunikoinnissa viittomakieltä (Salmi & Laakso, 20) Kuuroja on siis ollut osana kuulevien yhteisöä aina. Kuurojen kouluja alkoi avautua ympäri Eurooppaa 1700-luvusta eteenpäin yhä tihenevissä määrin. (Salmi & Laakso, 20-30.)

1600- ja 1700-luvulla kuurouden luultiin Suomessa olevan osa paholaisen tekemisiä. Tästä asetelmasta edettiin 1800-luvulle, jolloin samaisia käsityksiä saattoi kuulla pappien saarnoissa. Kuuroja pidettiin viheliäisinä ja onnettomina. Samaan aikaan ajateltiin kyllä myös hyväntekeväisyyden näkökulmasta: Jumala loi niin kuurot kuin kuulevatkin, ja hätää kärsivien puolesta tulisi tehdä hyvää sekä rukoilla. (Salmi & Laakso, 30)

Carl Oscar Malm perusti ensimmäisen kuurojen koulun Suomeen vuonna 1846. Koulussa oli kaksi oppilasta. Vuoteen 1856 mennessä koulua oli käynyt yhteensä kolmetoista oppilasta. (Salmi & Laakso, 40-41) Salmen ja Laakson mukaan 1850-luvulla kuuroja oli Suomessa yhteensä 1568 henkilöä. Väestön kasvun myötä kuuroja oli enemmän ja oppilasmäärät kasvoivat ajan kuluessa. (Salmi & Laakso, 44-47) Suomalainen viittomakieli on ollut osana yhteiskuntaa, tai oikeastaan yhteiskunnan infrastruktuuria, vasta parisataa vuotta. Viittomakieli ja viittomakieliset ovat aina olleet osa yhteiskuntaa ihmisyksilöiden, perheiden, sukujen sekä kulttuurin kautta. Vuosisatojen aikana viittomakieli ja sen yhteisö on vakiinnuttanut paikkaansa yhteiskunnassa. Englannissa kehitetty ja sittemmin Suo-

meen rantautunut teksti-tv helpotti viittomakielisten tiedonsaantia. Valtio tuki palvelun käyttöönottoa ja kustansi lisälaitteen kuulovammaisille palvelun käyttöönoton mahdollistamiseksi. (Matilainen, 2011.)

Kuurojen Liiton mukaan joka maalla on yksi tai useampi viittomakieli. Suomen kansalliset viittomakielet ovat suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli. Viittomakieli tuo mukanaan oman kulttuurinsa ja tapansa. Kuurojen liiton mukaan Suomessa viittomakieliset arvioivat omaksi lukumääräkseen n. 4000–5000 henkilöä. (Kuurojen Liitto, i.a) Ennen paneutumista suomen viittomakielisen mielen-terveyspalvelun historiaan ja kehitykseen, haluan käsitellä myös termin kuuromykkä. Useat tuttavani, puhuessaan kuuroista tai viittomakielisistä, käyttävät heistä termiä kuuromykkä. Kuurojen liiton mukaan ilmaus kuuromykkä on vanha-kantainen ilmaus. (Kuurojen Liitto, i.a.) Se voidaan kokea loukkaavana viittomakielisiä kohtaan. Termi ”kuuromykkä” koetaan loukkaavana, sillä se implikoi kuurojen olevan mykkiä tai kielettömiä, ja näin ei ole. Kuurot suosittelivat sanan hylkäämistä käytöstä 1950-luvulta alkaen. (Salmi & Laakso, 13-14) Viittomakieliset käyttävät itsestään ilmaisua kuuro tai viittomakielinen, ne ovat kuurojen kulttuurissa neutraaleja. Kuulevien ei tulisi pelätä käyttää kumpaakaan termiä puhuttaessa viittomakielisistä. (Kuurojen Liitto, i.a.)

Kotimaisten kielten keskus arvioi että suomalaista viittomakieltä äidinkielenään käyttää n. 4000-5000 henkilöä. (Kotus, i.a.) Päivi Rainó on tehnyt tilastaselvityksen, jossa hän arvioi määräksi 3100. Artikkelissa mainitaan tarkan arvioinnin olevan hankalaa tilastojen puutteellisuuden vuoksi. (Yle Uutiset viittomakielellä, 2008)

Tulkkauspalvelu mahdollistaa yhdenvertaisuutta. Laki on viittomakielisten tukena. "Tämän lain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön mahdollisuuksia toimia yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä." (Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 2010)

4 VIITTOMAKIELISTEN MIELENTERVEYSPALVELUJEN KEHITYS

Laki ohjaa mielenterveyspalvelujen toteutumista. Mielenterveyslain pykälän 3 mukaan kuntien on huolehdittava palvelujen järjestämisestä omilla alueillaan. Mielenterveystyö on osa kansanterveystyötä. (Laki mielenterveydestä 1992.)

Viittomakielisen yhteisön mielenterveydestä on niukasti tutkittua tietoa Suomessa (Lintukangas-Alander 2013, 5). Suomen ensimmäinen potilasyhdistys, Mielenterveystoiminnan Tuki Ry perustettiin vuonna 1968 (Mielenterveyden keskusliitto, i.a.). Viittomakielisten mielenterveyspalveluiden kehittäminen alkoi samoihin aikoihin. Ensimmäinen palvelujen kehittämiseen tähtäävä selvitys tehtiin Huoltokotisäätiön (sittemmin Kuurojen palvelusäätiö) toimesta vuonna 1986. Selvityksen mukaan mielenterveysalalla työskentelevät kokevat vähäisen tiedon kuuroudesta olevan ongelmallista työnteon laadun näkökulmasta. Riittämätön tieto kuurojen kulttuurista ja sen vaikutuksista ihmisen psyykeeseen ei tue työntekijän valmiuksia ottaa sitä huomioon. Tämän lisäksi yhteisen kielen puuttuminen hoitaja-asiakassuhteen välillä koettiin häiritseväksi tekijäksi. (Lintukangas-Alander 2013, 10.)

Kuurojen palvelusäätiön ja Helsingin yliopistollisen keskussairaalan yhteistyöprojektina aloitettiin vuonna 1990 Kuurojen psykiatrinen poliklinikka (Lappi 2006, 3). Kuurojen palvelusäätiö kehitti kuurojen psykiatrasta sairaalahoidtoa vuosina 1996–1999. Kolmivuotinen kehittämisprojekti toteutettiin yhteistyössä Helsingin yliopistollisen keskussairaalan (Hyks) psykiatrisen osaston kanssa. Projekti oli jatkoa kuurojen psykiatrisen poliklinikan toiminnalle. (Ryynänen & Kostamo, 1998.)

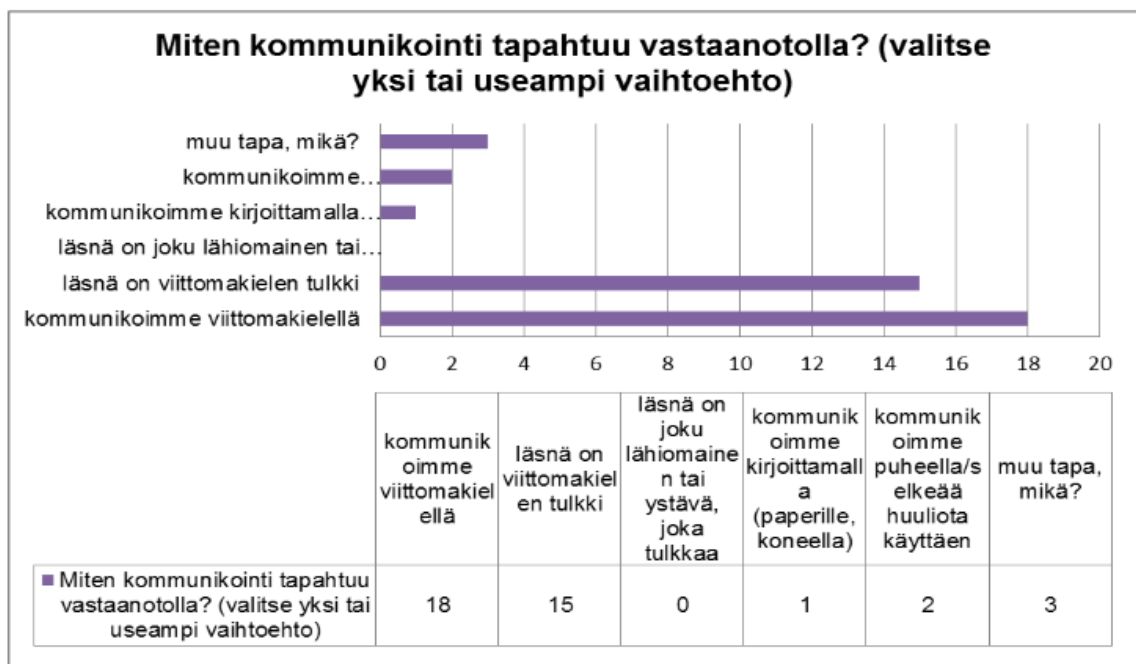
Äidinkielen riittävän osaamisen on suoja sekä syrjäytymistä että mielenterveyden ongelmia vastaan. Äidinkielen taito on edellytyksenä tunne-elämän ja sosiaalisten valmiuksien kehittymiselle. Kielen kautta ihminen saa tarvittavat valmiudet oppia, omaksua tietoa ja soveltaa sitä. Mitä heikompi kuuron viittomakielen taito on, sitä heikommät mahdollisuudet hänellä on identifioitua osaksi kuurojen yhteisöä. Heikko kielitaito vaikeuttaa merkittävästi toimimista yhteiskunnassa. (Ryynänen & Kostamo, 1998) WHO:n määritelmässä mielenterveyden hyvinvoinnin yhdeksi osa-alueeksi mainitaan kyky toimia yhteisönsä mukana. (World Health

Organisation, 2018). Mikäli viittomakielinen hallitsee oman äidinkieltensä tarpeeksi hyvin, on hänellä silloin mahdollisuus tarkastella omaa elämäntilannettaan ja kohentaa terveyttä ylläpitäviä rakenteita. (Ryynänen & Kostamo 1998, 20.)

Vuosina 2000–2003 sekä 2003–2005 mielenterveyden työkentällä toteutettiin viittomakielinen perheterapiaprojekti RIPA. Projektia ohjasi Pirjo Leino ja Raija Pihavainio. (Leino & Pihavainio 2003, 12.) Projektin tarkoituksena oli tuottaa yksilö- ja perheterapiaa viittomakielellä, ja sitä myötä kehittää viittomakielisen mielenterveyspalvelujen saantia ympäri Suomen. Projektin tavoitteiksi on listattu uusien työntekijöiden perehdyttämistä menetelmiin ja terapiatyön käytäntöön. Sen lisäksi tavoitteena oli viittomakielisille soveltuvan materiaalin tuottaminen siten että työskentely helpottuu. Tavoitteena oli myös vahvistaa mielenterveyspalveluja tuottavien tahojen kanssa tehtävää yhteistyötä. (Leino & Pihavainio 2006, 75.) Projekti antoi tietoa viittomakielisten avun tarpeesta. Leino ja Pihavainio huomasivat sen olevan suurempi verrattuna muuhun väestöön. He arvelevat yhdeksi syyksi kommunikointivaikeudet. Noin 90 % kuuroista lapsista syntyy kuulevaan perheeseen, ja kommunikointi lapsen ja vanhemman välillä kärsii. Tämä vaikuttaa lapsen kielellisten vaikeuksien kehittymiseen. Kielellinen vaikeus edesauttaa syrjäytymistä niin sosiaalisissa tilanteissa kuin yhteiskunnassa tai sen palveluissa. (Leino & Pihavainio 2003, 15, 41.) Yleinen konsensus lähdemateriaalissa mielenterveyden palveluita järjestettäessä painottuu äidinkielen merkitykseen ja siihen miten tärkeää on saada palvelua omalla äidinkielellään.

Äidinkielen merkityksestä mielenterveyden edistämiseen tukee vuonna 2012 tehty opinnäytetyön kyselytutkimus viittomakielisistä mielenterveyspalvelujen käyttäjistä. Laura Lintukangas-Alander toteutti kyselytutkimuksen, jonka tavoitteena oli selvittää millaisia mielenterveys palveluita viittomakieliset olivat käyttäneen sekä millaisia kokemuksia palveluiden saaminen on herättänyt. Kyselyssä tarkasteltiin palvelujen käyttöä, saatavuutta ja tavoitettavuutta. Niiden lisäksi Lintukangas-Alander selvitti palveluiden kehittämis ehdotuksia sekä asiakkaiden kokemusten eroja palvelunkäyttäjinä. (Lintukangas-Alander 2012, 23.) Lintukangas-Alanderin kyselyyn vastasi 56 henkeä, joista 40 oli naisia ja 16 miehiä. Heistä 61 % (n=34) on käyttänyt mielenterveyspalveluja, joista 34 % viimeisen vuoden aikana tutkimukseen vastaamisesta.

Lintukangas-Alander toteaa palvelun tarpeen olevan pysyvä ja jatkuva sillä viimeisen 10. vuoden aikana 30 % vastaajista oli käyttänyt mielenterveyspalveluja. Palveluihin lukeutuu muun muassa psykiatrin ja psykologin palvelut koulun tai työpaikan järjestämänä. Palveluja on käytetty esimerkiksi parisuhdekonsultointiin, keskusteluapuun sekä perheterapiaan. Viittomakieliset palvelut, joita kyselyyn vastanneet käyttivät oli viittomakielinen psykologi, viittomakielinen terapia sekä Kuurojen psykiatrinen poliklinikka. Avoimiin kysymyksiin vastanneista (n=32) 91 % (n=29) oli sitä mieltä, että mielenterveystyöntekijällä pitäisi olla hyvä kuuroudentuntemus. Perusteluja tälle oli parempi ymmärrys mahdollisista tilanteen aiheuttajista ja miten viittomakielinen kasvuympäristö voi vaikuttaa mielen-terveyden häiriöihin. (Lintukangas-Alander 2012, 30-40.)



KUVIO 2. Lintukangas-Alanderin kyselyn tuloksia. (Lintukangas-Alander 2013, 36)

Vuonna 2009 perustettu Viittomakielinen psykoterapiayhdistys, Vipsy ry, järjestää koulutuksia, tiedotusta ja työnohjausta viittomakielisten kanssa työskenteleville ja alasta kiinnostuneille. Vipsy toimii keskustelufoorumina kaikille viittomakielisten kanssa työskenteleville terapeuteille sekä soveltuvan koulutuksen omaaville ja aiheesta kiinnostuneille. (Vipsy Ry, i.a.) Vipsy toimi tämän opinnäytetyön innoittajana.

Kuurojen Liitto on tehnyt vuonna 2006 mielenterveys- ja päihdestrategian, jonka visiona on ollut hyvinvoiva kuuro ja kyky sopeutua elämäntilanteisiin sekä olla osana yhteisöä. Vuoden 2012 strategian päivityksen kautta mielenterveyden kehittäminen otettiin mukaan isompana osana strategiaa. Strategiassa tavoitteiksi on nimetty mielenterveyden ja päihdetietoisuuden lisääntyminen kuurojen yhteisössä, osallisuuden vahvistaminen sekä kielellisen ja sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen. (Mielenterveys- ja päihdestrategia 2012.)

TAVOITTEET, KEINOT JA TOIMIJAT

(KL = Kuurojen Liitto, KPS = Kuurojen Palvelusäätiö)

Yleinen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö			
Tavoitteet	Keinot	Järjestöjen toimijat	Verkosto
<p>Mielenterveys- ja päihdetietous lisääntyy kuurojen yhteisössä</p> <p>Osallisuus vahvistuu</p> <p>Kielellinen ja sosiaalinen toimintakyky vahvistuu</p>	<p>Tuotetaan viittomakielistä ja käännetään viittomakielelle muiden tuottamaa mielenterveys- ja päihdemateriaalia</p> <p>Tehdään yhteistyökumppaneille aloitteita viittomakielisen materiaalin saamiseksi.</p> <p>Hyödynnetään mielenterveys- ja päihdealan järjestöjen kampanjoita.</p> <p>Ylläpidetään molempien järjestöjen kotisivuilla ajantasaista linkistöä viittomakieliseen mielenterveys- ja päihdemateriaaliin.</p> <p>Järjestetään mielenterveys- ja päihdeaiheisia kursseja, luentoja ja muita tilaisuuksia. Myös muussa kurssi- ja leiritöinnässä sekä kerhotoiminnassa huomioidaan mielenterveys- ja päihdekysymykset.</p> <p>Tuetaan kuurojen yhdistyksiä ja kerhoja niiden vertais- toimintojen toteuttamisessa.</p>	<p>KL aluetyöntekijät, hyvinvointi- ja kulttuuriyksikön työntekijät, kurssityöntekijät, viestintäyksikkö</p> <p>KPS toimihenkilöt, kurssisuunnittelijat, toimipisteiden työntekijät</p>	<p>Mielenterveys- ja päihdejärjestöt</p> <p>Seurakunnat</p> <p>Kuntien peruspalvelut</p>

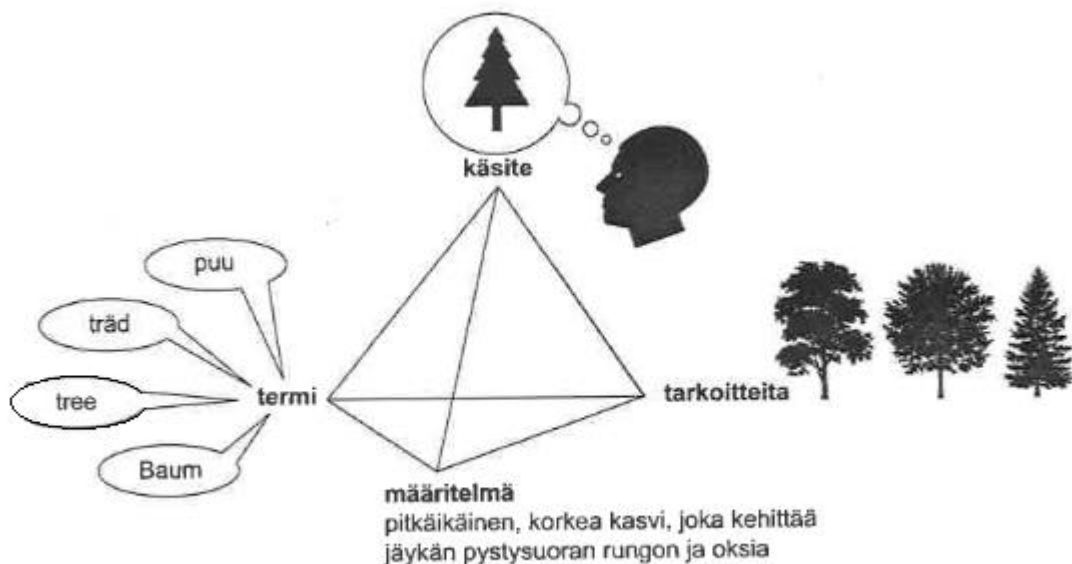
KUVA 1. Strategian tavoitteet, keinot, järjestöjen toimijat sekä verkosto (Kuurojen Liitto, 2012)

5 SANASTOTYÖN TAVOITTEET JA KÄYTTÖTARKOITUS

Sanastotyön tarkoituksena on selkeyttää erikoisalan termistöä. Sanastotyö voidaan luokitella deskriptiiviseksi sekä normatiiviseksi sanastotyöksi. Luokat määräytyvät sanastotyön käyttötarkoituksen mukaan. Käyttötarkoituksia ovat termistön ja käsitteistön kuvaaminen (deskriptiivinen sanastotyö) sekä käsitteistön selkeyttäminen ja yhdenmukaistaminen (normatiivinen sanastotyö). (Sanastokeskus TSK i.a.) Sanastolla tarkoitetaan suppeahkoa sanakirjaa, joka usein keskittyy jonkin erikoisalan termeihin. (Kielitoimiston sanakirja, i.a.) Sanaston viittoma-kielinen vastine on viittomisto. (Wiktionary, i.a.)

5.1 Sanastotyön keskeisimmät termit

Sanastotyössä tekijälle tulevat tutuksi seuraavat termit: termi, käsite, tarkoite sekä määritelmä. Niiden avulla sanastotyö ja sen tekeminen on helpompi käsitellä. Sanastotyön kontekstissa tarkoite kuvaa todellisuuden ilmiötä. Tarkoite voi olla konkreettinen (esimerkiksi puut, esineet ja aineet) tai abstrakti (esimerkiksi yhteiskunta ja terveys). (Suonuuti 2006, 11.)



KUVA 2. Käsitekaavio (Suonuuti 2006, 12)

Juntusen (2003) mukaan kielellinen merkki (sana tai viittoma) on symboli joka viittaa johonkin tarkoitteeseen. Viittoma on Rissasen (1985, 23) mukaan suomalaisen viittomakielen pienin vapaa muoto. Puhutuissa kielissä sen vastine on sana, lauseke tai jopa lause. Viittomakielisessä sanastotyössä viittomat voidaan siten luokitella tarkoitteiksi.

Käsite on mielikuva tarkoitteesta (Ks. kuva 2). Jokaisella käsitteellä on käsitepiirteet. Käsitepiirteet ovat joukko mielikuvaa yhtenäistävistä tai erottavista piirteistä. Esimerkiksi sekä puu että polkupyörä voivat olla kovia ja vihreitä, mutta polkupyörällä ei voi olla oksia tai lehtiä. Käsite muodostuu käsitepiirteiden kautta abstraktiksi mielikuvaksi jokaisen omassa päässä. (Suonuuti 2006, 12)

Määritelmät auttavat meitä ymmärtämään käsitteitä. Määritelmällä sanallistetaan käsite. Määritelmän on oltava lyhyt, jotta käsite on helpompi ymmärtää. Määritelmän lukijaystävällisyyttä voidaan lisätä huomautuksilla. Huomautuksen tarkoitus on lisätä niukalle määritelmälle kontekstia. (Suonuuti 2003, 19)

ESIMERKKI

ikivihreä puu

puu, joka ei talvikautena menetä lehtiään.

HUOMAUTUS: Maapallon eri osien ilmasto-oloista riippuu, säilyttääkö puu lehensä kautta vuoden ja milloin se milläkin alueella lasketaan ikivihreäksi. (Suonuuti 2003, 23)

Termi on käsitteen kielellinen ilmaisu. Suonuutin (2003) mukaan termi voi koostua yhdestä tai useammasta sanasta ja siinä voi olla symboleja, esimerkiksi @-merkki. (Suonuuti 2003, 11)

5.2 Sanastotyön merkitys

Sanastotyö on tärkeää monesta näkökulmasta. Von Essen (2003, 31) peilaa laadun määritelmiä tulkkaukseen. Yksi määritelmä on kunnollinen kielitaito ja kulttuurintuntemustausta. (Von Essen 2003, 31.) On tärkeää ymmärtää erikoisalojen termejä viestinnän laadun takaamiseksi sekä tulkkeen laadun säilyttämiseksi. Tulkkina on valmistauduttava tehtäväänsä huolellisesti ja ajoissa. (Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2013, 1) Sanastotyö helpottaa ammattisäännösten toteutumista käytännössä.

Juntusen (2003) mukaan kieli on sosiaalinen ilmiö. Kieliyhteisö ylläpitää omaa kielijärjestelmäänsä. Kieltä siis käytetään, koska sille on tarve. Sanastotyö antaa mahdollisuuden kehittää tätä kielijärjestelmää. Juntunen (2003, 15) painottaa, että pätevä kieliopillisuuden mittari on syntyperäisten kielenkäyttäjien mielipide. Tämä tarkoittaa sitä, että sanastotyön vaikutukset näkyvät toteen vasta tulevaisuudessa, kieliyhteisön hyväksynnän tai torjunnan kautta.

Kuurojen Palvelusäätiön toteuttamassa projektissa kehitettiin kuurojen psykiatrista sairaalahoitoa. Äidinkielen riittävä hallinta suojaa syrjäytymiseltä ja mielen terveyden ongelmilta (Ryynänen & Kostamo 1998, 11). He kuvaavat kielen hallinnan merkitystä valtavaksi. Kieli on avainasemassa niin oppimisessa, tiedon omaksumisessa kuin soveltamisessa. Ryynäsen ja Kostamon mukaan heikko viittomakielen taito korreloi kuuron mahdollisuuksista identifioitua osaksi kuurojen yhteisöä. (Ryynänen & Kostamo 1998, 17.) Mielestäni sanastotyön yksi tavoite on vahvistaa suomalaisen viittomakielen asemaa sekä mahdollisuuksia sanaston laajenemiselle.

6 SUOMALAINEN VIITTOMAKIELI JA SEN RAKENNE

Suomalainen viittomakieli on gesturaalis-visuaalista. Sitä tuotetaan eleillä sekä ilmeillä ja vastaanotetaan näköaistilla. Se kuitenkin täyttää kielelle asetetut kriteerit, niin rakenteen kuin käytönkin kannalta. Rissanen (1985) mukaan luonnollisen kielen tärkeimmiksi kriteereiksi ajatellaan lukeutuvan perussymbolien kaksoisjäsenitys, arbitraarisuus (mielivaltaisuus), produktiivisuus (luovuus) sekä diskreettisyys. Suomalaisessa viittomakieli täyttää kaikki luonnollisten kielten vaatimukset ja kriteerit. Nuo kriteerit erottavat kielet muista semioottisista järjestelmistä, kuten eläinten viestintäjärjestelmistä. Rissanen toteaa suomalaisen viittomakielen todentamisen luonnolliseksi kieleksi olevan kuitenkin helpompaa kuin todentaa ettei se sellainen olisi. (Rissanen 1985, 5-9)

6.1 Suomalaisen viittomakielen kolmijako

Suomalaisen viittomakielen rakennetta voidaan tarkastella kolmijaolla; ikonisuudella, paikantamisella ja simultaanisuudella eli samanaikaisuudella. Nämä kolme rakenteellista tekijää vaikuttavat kaikki toisiinsa, ja toimivat samanaikaisesti. (Rissanen 1985, 15.)

6.1.1 Ikonisuus kielen rakenteessa

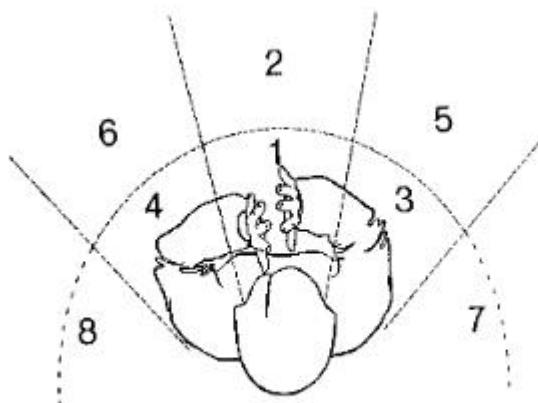
Ikonisuudella tarkoitetaan kuvanomaisuutta. (Rissanen 1985, 16) Suomalaisen viittomakielen ilmaisu, pallo, viitotaan siten että molemmat kädet ovat kämmenselkä ylöspäin ja ilmaan piirretään ympyrä siten että kämmenet ovat laskeutuneet kämmenselkä alaspäin.



KUVA 3. Viittoma pallo (Papunet kuvapankki, i.a.)

6.1.2 Paikantaminen kielen rakenteessa

Lokalisaation eli paikantamisen avulla viittoja esittelee sanoman vastaanottajalle sellaisia tarkoituksia, jotka eivät ole välittömässä tilanteessa fyysisesti läsnä. Tätä prosessia kutsutaan deiktiseksi. (Rissanen 1985, 17) Deiktisellä tarkoitetaan kie-
liopillista tai leksikaalista elementtiä joka suhteuttaa kerrotun asian aikapaikkai-
seen kontekstiin. (Tieteen termipankki, i.a.) Käytännössä suomalaisessa viitto-
makielessä paikantamisen avulla kerrotuista tilanteista tehdään ikään kuin pie-
noismalli viittojan eteen, jonka kautta asioihin voi luoda viittaussuhteita.



KUVA 4. Tilankäyttö ja paikantaminen (Rissanen 1985, 18)

6.1.3 Simultaanisuus kielen rakenteessa

Simultaanisuudella tarkoitetaan samanaikaisuutta. Suomalaisessa viittomakielessä viestiminen on kerrosteista. Viesti rakennetaan enimmäkseen käsien ja kasvojen varaan, näitä ruumiinosia kutsutaan ensisijaisiksi artikulaattoreiksi. Muut ruumiinosat voivat tarvittaessa toimia toissijaisina artikulaattoreina. Kerrosteisuus mahdollistaa viittomakielen usean samanaikaisen sanoman lähettämisen yhdellä kertaa. Hyvä esimerkki kerrosteisuudesta on se, kun viitottu neutraali toteamus muuntuu kielteiseksi ilmeiden avulla. (Rissanen 1985, 19–20.)

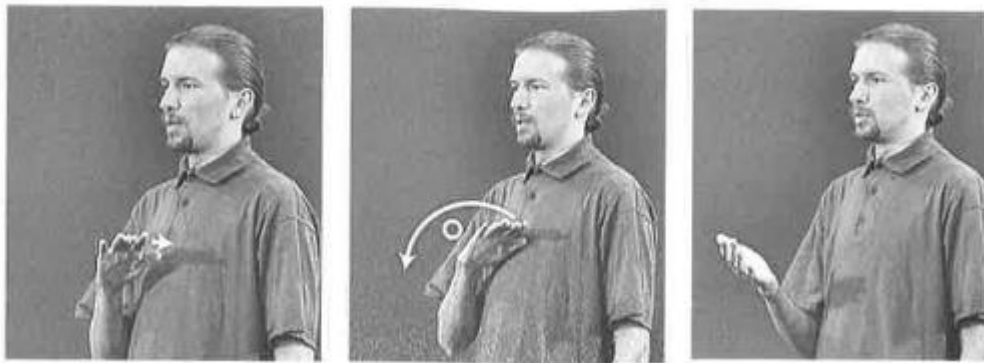
6.2 Viittomavastineet

Viittomakielille ei ole vielä kehitelty yleisesti käytössä olevaa järjestelmää sen kirjoittamiseksi. Siitä syystä suomalaista viittomakieltä kirjoitetaan suomenkielisillä glosseilla. Glossit on kirjoitettu suuraakkosin ja perusmuotoisena, ne kuvaavat viittomakielen viittomia. (Keränen & Kronqvist ym. 2018, 3.)

Ennen kun voidaan ymmärtää miten viittomia muodostetaan, täytyy ensin tietää mistä viittomat muodostuvat. Viittomat voidaan jakaa morfeemeiksi. Ne ovat kielen pienimpiä osia, joiden kokonaisuudesta muodostuu kielellinen merkki eli suomalaisessa viittomakielessä viittoma. Morfeemeja on kahdenlaisia, vapaita sekä sidonnaisia. Vapaalla morfeemilla tarkoitetaan sellaista morfologista yksikköä, joka voi esiintyä ilman pakollisia muita aineksia. Esimerkkinä tällaisesta suomen kielessä on sana talo ja suomalaisessa viittomakielessä viittoma SUOLA. Sidonnaiset morfeemit eivät voi esiintyä ilman toisia morfeemeja. Esimerkkinä on suomen kielessä ilmaus ”*koiran*” lopussa oleva omistajaa ilmaiseva *n* ja suomalaisessa viittomakielessä ilmaus YKSI-KUUKAUSI lukumäärää yksi ilmaiseva käsi-muoto. (Jantunen 2003, 56)

Viittomia voidaan muodostaa suomalaisessa viittomakielessä neljällä tavalla; johtamalla, yhdistämällä, polysynteesin avulla ja lainaamalla. Johtamisella tarkoitetaan uuden lekseemin muodostamista joko toisesta lekseemistä, lekseemin osasta tai johdoksesta. Johtaminen tapahtuu käyttäen apuna jotakin morfologista prosessia. Tyypiesimerkkeinä näistä prosesseista ovat affiksaatio sekä inkorporaatio. (Jantunen 2003, 57.)

Affiksaatiolla tarkoitetaan yhteenliittämistä, morfeemi yhdistyy toiseen morfeemiin, usein kantamorfeemin perään (ks. kuva 5). Suomalaisessa viittomakielessä affiksaation avulla muodostuu esimerkiksi kiello- ja tekijäjohdokset. (Jantunen 2003, 57.)



KUVA 5. Esimerkki affiksaatiosta, suomalaisen viittomakielen viittoma EI-OLE (Jantunen 2003, 59)

Inkorporoinnilla tarkoitetaan leksikaalisten yksiköiden yhdistämistä yhdeksi sanaksi tai viittomaksi. (Rissanen 1985, 21) Suomalaisessa viittomakielessä esimerkkeinä inkorporaation avulla tehdyistä viittomien muodostuksista ovat numeraali- ja sormiaakkosjohdokset. (Jantunen 2003, 62)

Yhdistäminen on kielessä jo olevien lekseemien yhdistämistä. Yhdistämällä syntyneet sanat tunnetaan puhutuissa kielissä yhdyssanoina. Viittottuina ne ovat yhdysviittomia. Esimerkkinä suomen kielessä puutalo (puu+talo) ja suomalaisessa viittomakielessä TIETOKONE (TIETÄÄ+KONE). (ks. Kuva 6) Yhdistymisen seurauksena viittomissa tapahtuu muutoksia. Viittoman toistot katoavat, ensimmäinen viittoma pyritään tuotetaan useimmiten lyhyehkönä kontaktina tai pysäytyk-

senä ja jälkimmäisen viittoman ei-dominoiva käsi on jo läsnä ensimmäisen viittoman aikana. On tavallista että viittomat omaksuvat toistensa piirteitä, usein järjestyksessä ensimmäinen omaksuu jälkimmäisen, esimerkiksi käsimuodon. (Jantunen 2003, 68-69)



TIETÄÄ



KONE



TIETOKONE

KUVA 6. Yhdistämisellä syntynyt viittoma TIETOKONE (alhaalla) sekä vertailuksi viittomat TIETÄÄ (ylhäällä), KONE (keskellä) (Jantunen 2003, 67-68)

Polysynteetillä tarkoitetaan usean sidonnaisen morfeemin sulauttamista yhdeksi uudeksi lekseemiksi. Se on yleinen tapa muodostaa uusia viittomia suomalaisessa viittomakielessä. Tyypillinen polysynteettinen viittoma rakentuu siten että jokainen rakenneyksikkö on oma morfeeminsa. Käsimuoto voi esimerkiksi edustaa puheenaiheen sijaintia ja liike puheenaiheen liikkumista tai paikallaan pysymistä. Orientaatiolla voidaan kuvata puheenaiheen asentoa. Ei-manuaalinen elementti voi elävöittää puheenaiheen olemusta. Esimerkkinä polysynteettisestä viittomasta on KUU-NOUSEE-HORISONTIN-TAKAA, jota havainnollistetaan kuvassa 7.



KUVA 7. Polysynteettinen viittoma KUU-NOUSEE-HORISONTIN-TAKAA (Jantunen 2003, 72)

Lainaamisella tarkoitetaan toisessa kielessä käytetyn lekseemin ottamista oman kielen käyttöön. Lainaaminen on yleistä kielissä ja sitä tapahtuu eri kielten käyttäjien ollessa kontaktissa toistensa kanssa. Suomalaiseen viittomakieleen on otettu lekseemä lainaamalla sekä puhutuista että viittotuista kielistä. Lainaaminen voi olla suoraa tai lekseemeistä käänöksien kautta tehtyjä lainoja. Suomalaisessa viittomakielessä monet kaupunkien nimet ovat lainasanoja. Suomalainen viittomakieli on ottanut paljon lainasanoja suomen kielestä. (Jantunen 2003, 77-78.) Lainaamisen yhteydessä viittomiin tulee yleensä muodollisia muutoksia, ne muovaavat viittomista kotoperäisempiä. Muutokset ovat pieniä ja usein koskevatkin vain huulten liikettä. Sormiaakkosten avulla muodostetut viittomat voidaan luetella lainatuiksi, sillä ne pohjaavat joko puhuttun tai kirjoitetun kielen sanoihin. (Jantunen 2003, 77-78.)

Tämän opinnäytetyön käytännön työn osuudessa olen ottanut nämä neljä viittomien muodostustapaa parhaani mukaan huomioon viittomavastineita tallentessa.

7 KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS

Sanastotyöni termilista ovat peräisin Adil Mohamedin opinnäytetyöstä suomi-somali-sanastotyö psykoterapiaistuntoihin liittyvä sanasto. Hän keräsi tulkkaus-työnsä kautta aiheeseen liittyvää sanastoa yksilöterapiaistuntojen yhteydessä muutaman vuoden ajalta. Sanasto on kerätty havainnoimalla eli observoinnilla. (Mohamed 2018, 21) Opinnäytetyössään Mohamed toivoo muun kielisten opiskelijoiden täydentävän sanastoa toisilla kielillä. (Mohamed 2018, 27.) Sanalistalla oli alkujaan n. 100 termiä, jotka olen käynyt yksitellen läpi etsien niille vastineita suomalaisista viittomakielisisistä sanakirjoista. Prosessin myötä sanastosta karsuivat pois sellaiset termit joille on jo olemassa viittomavastine. Sellaisia viittomia, joille ei löytynyt vastinetta oli yhteensä 32 kappaletta. En ole natiivi suomalaisen viittomakielen käyttäjä, joten en koe olevani oikeutettu keksimään uusia viittomia. Loppujen lopuksi, kuten kappaleessa sanastotyön merkitys mainittiin, syntyperäisten kielenkäyttäjien mielipide on pätevä kieliopillisuuden mittari (Jantunen 2003, 15). Tämä päätös rajasi sanaston laajuuden 19 termiin. Ne termit jotka viittomin on muodostettu yhdistämällä jo olemassa olevia viittomia.

Videoin viittomat Diakonia-ammattikorkeakoulun tulkkausstudioissa. Tila on suunniteltu palvelemaan tarvetta videoiden tekemiseen. Siellä on eri värisiä taustakankaita sekä kohdevalot, jotka mahdollistavat selkeän ja laadukkaan tuotoksen. Valitsin taustaväriksi punaisen kankaan kontrastin takia. Harmaan paitani kanssa se oli vaihtoehtoista visuaalisesti selkein. Valitsin yksivärisen ja kuviottoman paidan minimoidakseni visuaaliset häiriötekijät videolta. Yksi tekijä paitaa valikoidessa oli hihojen pituus. Hihat eivät saa olla liian pitkät, jotta kämmenet ja ranne näkyvät tarpeeksi selkeästi. Tällä toteutettiin viittoman selkeä näkyvyys.

Videoituani viittomat latsin ne videokamerasta tietokoneelle helpompaa käsitte-lyä ja edelleenjakoa varten. Editoin videot Adobe Premiere Elements -ohjelmalla. Videot ovat ladattuna YouTubeen tätä opinnäytetyötä varten perustetulla kanavalla. Linkit videoihin on lueteltuna ks. LIITE 2, termilista suomalaisella viittomakielellä. Videoita editoidessa päätin olla lisäämättä suomenkielisiä termejä viittomavideoihin kahdesta syystä. Ensimmäiseksi, videoiden pituudet ovat niin lyhyitä, että vieraskielisen sanan lukeminen ja viittoman katsominen yhtä aikaa on

häiritsevä tekijä. Toiseksi, viittomavideoiden alusta, YouTube, mahdollistaa videon otsikoinnin. Laitoin suomenkieliset termit videoilla näkyvien viittomavastineiden otsikoiksi.

8 POHDINTA

Sanastotyö tukee sanakirjatyötä, mutta onko siitä hyötyä? Hoyerin (2010) mukaan vallalla oleva periaate ei-kiinteän leksikon poisjätto sanakirjakuvaksesta vaikuttaa kieleen köyhdyttävästi (Jantunen 2010, 127). Suomalaisen viittomakielen sanastotyö on vaativaa viittomakielen variaation takia. Olisi kaikkien edunmukaista toteuttaa viittomakieliset sanastotyöt siten, että kaikki viittomien mahdolliset variaatiot otetaan huomioon työtä tehdessä. Tämä toteutuisi siten että terminlistauksen tekemisen jälkeen viittomavariaatiot dokumentoitaisiin teemahaastattelun kautta. Tämä työ on vaativaa ja mielestäni ammattikorkeakoulun opinnäytetyöksi liian laaja, mielestäni eettisesti korkealaatuinen sanastotyö viittomakielissä tarkoittaisi pro gradu -tasoista työtä, jota ei voida vaatia ammattikorkeakoulun kriteereiksi. Mielenterveyden kontekstissa mikä tahansa työ sen edistämisen puolesta on hyväksi. Sanastotyö mielenterveyden edistämiseksi on siis henkilökohtaiselta eettiseltä pohjaltani positiivinen.

Sanastotyön tekeminen ammattikorkeakoulun tasolla ei ole hyödytöntä ei-kiinteän leksikon poisjätönkään nojalla. Kieli sosiaalisena ilmiönä tarkoittaa sitä, että natiivi kieliyhteisö on lopulta se joka päättää siitä millaista kieltä käytetään ja mitkä viittomat otetaan käyttöön (Jantunen 2003, 15). Tuotettaessa ammattikorkeakoulun tasolla mahdollisia uusia viittomia tai viittomavastineita yhteisön nähtäville, tapahtuu mielestäni aikaan sidonnainen poissulkeva reaktio yhteisön toimesta. Jos yhteisö kokee että joku viittoma on hyvä, se otetaan käyttöön. Jos toisaalta taas jostain syystä viittomasta ei pidetä, se jää omaan arvoonsa ja jää käyttämättä. Tämä prosessi poissulkee viittomia joita ei käytettäisi, mahdollistaen siis tilaa niille joita käytetään. Ja mistä sitä ikinä tietää jos joskus tulevaisuudessa jokin viittomavastine otetaankin käyttöön sen syrjään jätetystä ensivaikutelmasta huolimatta.

Käytännön toteutus ja työelämän palveleminen vaihtelee sanastotöiden välillä. Sanastotöitä viittomakielelle on tehty useita, ja usein ne ovat saaneet alkunsa työelämän tai opinnäytetyöntekijän omista tarpeista. Tämä opinnäytetyö oli sekoitus molempia. Mielestäni useassa viittomakielisessä sanastotyössä työ on jä-

tetty kesken. Sanastotyön tarkoituksena on tuoda julki sekä termi että sen määritelmä. Lähdemateriaalia etsiessäni havaitsin että sanastotöissä oli pelkästään lähdekielellä määritelmät termeille ja viittomakielelle oli tuotettu ainoastaan viittomavastineet. Missä ovat viittomakieliset määritelmät viittomille? Ammun tällä kysymyksellä itseäni jalkaan, sillä omassa työssänikään ei ole määritelmiä viittomakielellä. Yksi kehittämistyö siis voisi olla kootusti muutaman sanastotyön termien määritelmien kääntäminen viittomakielelle. Tällä hetkellä vaikuttaa siltä että viittomavastineiden oletetaan selittävän itse itsensä, kyllä kaikki tietävät mitä ”masennus” ja ”kausi” tai ”masennuskausi” tarkoittaa? Ei välttämättä. Tiedostan oman työni hiomattomuuden viittomien osalta. Tämän opinnäytetyön viittomia ei voida pitää yleispätevinä. Viittomia ei ole hyväksytetty viittomakielisen yhteisön toimesta, enkä minä työn tekijä ole natiivi kielenkäyttäjä. Kaikkia tässä opinnäytetyössä esitettyjä viittomia tulee käyttää oman harkinnan mukaan, ja ne toimivat lähinnä ehdotuksina tulkeille. Toivon mielenterveyden konstekstiin sidotun sanastotyöni toimivan tulevien opinnäytetöiden innoittajana tai kehittämistyön kohteena. Työn viivästyminen vaikutti työn laatuun.

Terminologia ja lingvistiikka ovat tieteenaloina mielenkiintoisia. Opinnäytetyötä tehdessä on ollut jännittävää paneutua suomalaisen viittomakielen rakenteeseen niin syväluotaavasti kuin mahdollista. Teoriaosuus herätti minussa kysymyksiä suomalaisen viittomakielen monimuotoisuudesta ja siitä miten tärkeää sen salliminen on. Olen kohdannut viittomakielisessä yhteisössä työskennellessäni variaatioita suuntaan jos toiseen. Viittomakielen opetus on mielestäni tällä hetkellä sellaisessa tilanteessa jossa viittomavariaatio (sanojen variaatio tai murre puhutuissa kielissä) voi aiheuttaa tilanteen missä toisen mielestä oikeellinen viittoma viitotaan tavalla X, ja toisen mielestä tavalla Y, kun loppujen lopuksi molemmat voivat olla valideja tapoja viittoa. Kenellä on valta sanoa että viittoma on väärin tai oikein? Miksi? Jos menemme äärimmäisyyksiin noudattaessamme sanakirjaa kuin lakia, syntyy eittämättä tilanteita joissa kieli törmää itseensä. Hoyuerin artikkelissa Viittomakielten sanakirjatyö: kielen dokumentoinnin, kuvauksen ja standardoinnin polttopisteessä mainitaan Scott Gibsonin ajatus siitä, että sanakirjoihin sokeasti uskomisen voi johtaa siihen pisteeseen että ollaan valmiita korjaamaan natiivin viittomia jos ne eivät vastaa sanakirjassa esitettyjä (Jantunen, 2010 127). Natiivilla kielen käyttäjällä on etuoikeus omaan kieleensä.

Mielenkiintoisena huomiona koen myös olevan sen, että viittomakielinen yhteisö kärsii mielenterveyden häiriöistä enemmän verrattuna valtaväestöön. Psykkistä oireilua todettiin esiintyvän yli neljänneksellä vastanneiden joukosta (Lindfors 2005). Halusin tuoda viittomakielisen yhteisön historiaa esille opinnäytetyössäni. Sen kautta lukija voi saada käsitystä niistä olosuhteista joissa viittomakieliset ovat kasvaneet. Voin hyvin kuvitella mahdollisuuden historian ja psyykkisen oireilun välillä.

LÄHTEET

- Jantunen T. (2003). *Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen*. Helsinki: Finn Lectura
- Jantunen T. (toim.) (2010) *Näkökulmia viittomaan ja viittomistoon*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Keränen J., Kronqvist A., Salonen J., Wainio T., (2018) *Suomen viittomakielten korpusprojektin (CFINSL) annotointiohjeet*. Viitattu 27.2.2020
https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/kivi/opiskelu/oppiaineet/viittomakieli/tutkimus-2/suomen-viittomakielten-korpusprojekti/cfinsl_annotointiohjeet_2018_1versio.pdf
- Kostamo S. & Ryytänen A. (1998). *Kuurojen psykiatrisen sairaalahoidon kehittäminen. Projektikokemuksia HYKS:n psykiatrian klinikalta*. Helsinki: Kuurojen Palvelusäätiö
- Kuurojen Liitto (i.a.) *Viittomakielet ja viittomakieliset*. Viitattu 5.2.2020
<https://www.kuurojenliitto.fi/fi/viittomakielet/viittomakielet-ja-viittomakieliset>
- Kuurojen Liitto ry, Kuurojen palvelusäätiö (2012) *Mielenterveys- ja päihdestrategia*. Viitattu 26.2.2020 <https://docplayer.fi/18207161-Mielenterveys-ja-paihdestrategia-2012.html>
- Laki mielenterveydestä (14.12.1990/1116). Viitattu 6.2.2020 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19901116>
- Lindfors, O. (2005) *Psykykinen oireilu ja psykoterapian tarve viittomakielisellä aikuisväestöllä*. Helsinki: Kuurojen Liitto
- Matilainen, V. (2011) *Teksti-t pysyy ajan hermolla, välittämättä ajan hampaasta*. Viitattu 6.2.2020) <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2011/10/06/teksti-tv-pysyy-ajan-hermolla-valittamatta-ajan-hampaasta#media=73402>
- Mielenterveyden keskusliitto (i.a.) *Näin alkoi tarinamme*. Viitattu 25.2.2020
<https://www.mtkl.fi/toimintamme/tarinamme/>
- Mohamed, A. (2017) *Psykoterapiaistuintoihin liittyvä sanasto, Suomi–somali-sananastyö*. Diakonia-ammattikorkeakoulu, asioimistulkkauksen koulutus, opinnäytetyö Viitattu 23.2.2020
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/142860/Mohamed_Adil.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Papunet (i.a.) *Kuvatyoökalu*. Viitattu 26.2.2020 <https://kuvatyoökalu.papunet.net/#/muokkaa/1171961>
- Rissanen T. (1985). *Viittomakielen perusrakenne*. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 12. (2. p.) Helsinki: Helsingin yliopisto
- Salmi E. & Laaksonen M. (2006). *Maahan lämpimään*. Suomen viittomakielisten historia. Helsinki: Kuurojen Liitto.
- Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto (2013). *Asioimistulkin ammattisäännöstö*. viitattu 23.1.2020 https://www.sktl.fi/@Bin/280271/Asioimistulkin_ammattiss%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6st%C3%B6.pdf
- Suonuuti H. (2006). *Sanastotyön opas*. (2. p.) Helsinki: Sanastokeskus TSK ry
- Terminfo (i.a.) *Sanastotyön alkutaipale: perusteet hyvälle sanastotyön aloitukselle*. Viitattu 22.1.2020 <http://www.terminfo.fi/sisalto/sanastotyon-alkutaipale-perusteet-hyvalle-sanastotyon-aloitukselle-83.html>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2019) *Psykiatrisen erisoissairaanhoidon tilastoraportti*. Viitattu 30.1.2020 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138844/Tr42_19.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu 30.1.2020)
- Terveysportti (2015) *Palvelujen käyttö mielenterveyteen tai päihteiden käyttöön liittyvien ongelmien vuoksi Suomessa vuosina 2012–2015*. Viitattu 27.1.2020 <https://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo13545.pdf>
- The Wikimedia Foundation (2020) *Viittomisto*. Viitattu 26.2.2020 (<https://fi.wiktionary.org/wiki/viittomisto>)
- Tieteen termipankki (2018) *Deiktinen*. Viitattu 26.2.2020 <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:deiktinen>
- Työväenmuseum (i.a.) *Sanakirjatyön merkitys viittomakielille ja viittomakielisille*. Viitattu 26.2.2020 http://www.tkm.fi/kuurojenmu-seo/kiku/kiku_6_fi.htm http://www.tsk.fi/tsk/fi/sanastoty%C3%B6_mit%C3%A4%2C_miksi_ja_kenelle%3F-8.html
- U.S. Department of Health & Human Services (i.a.) *What is mental health?* Viitattu 28.1.2020 <https://www.mentalhealth.gov/basics/what-is-mental-health>
- Viittomakielinen psykoterapeutti yhdistys ry, VIPSY (i.a.) *Vipsyn toiminta*. Viitattu 25.2.2020 <https://www.vipsy.fi/>

Von Essen, P. (2003) *Simultaanitulkkaus ja laatu – laatukäsityksen kautta it-searviointiin*. Viitattu 8.2.2020 <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/90881/gradu00263.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Yle Uutiset viittomakielellä (2008) *Viittomakielen tulevaisuus puhuttaa*. Viitattu 8.2.2020 <https://yle.fi/uutiset/3-6120113>

LIITE 1. Termilista suomeksi

1. AHDISTUNEISUUS
2. AKTIIVISUUS
3. ALISTUMINEN
4. AVUTTOMUUS
5. DEPRESSIO
6. DIAGNOOSI
7. ELÄMÄNHALLINTA
8. ELÄMÄNMUUTOS
9. ELÄMÄNTILANNE
10. EMPATIA
11. EPÄLUULOISUUS
12. EPÄONNISTUMINEN
13. EPÄVAKAA
14. ERIKOISSAIRAANHOITO
15. ERISTÄYTYMINEN
16. ESIOIRE
17. FOBIA
18. HAASTE
19. HAAVOITTUVUUS
20. HERKKYYS
21. HOIDONTARVE
22. HOITO
23. HOITOSUUNNITELMA
24. HYVÄKSYMINEEN
25. HÄPEÄ
26. ILOTON
27. IRTAANTUMINEN
28. ITKUKOHTAUS
29. ITSEHOITO
30. ITSELUOTTAMUS
31. ITSEMURHA
32. ITSESYYTÖS

33. ITSETUHOISUUS
34. ITSETUNTO
35. JAKSAMINEN
36. JÄNNITYS
37. KALTOINKOHTELU
38. KAUHU
39. KIDUTUS
40. KIELTÄMINEN
41. KIINTYMYS
42. KOKEMUS
43. KRIISI
44. KUOLEMA
45. KÄRSIMYS
46. KÄYTTÄYTYMINEN
47. LAIMINLYÖNTI
48. LUONNOLLINEN
49. LUOPUMINEN
50. LÄHIOMAINEN
51. LÄÄKEHOITO
52. MASENNUS
53. MASENNUSJAKSO
54. MENETYS
55. MIELENTERVEYS
56. MIELENTILATUTKIMUS
57. MIELI
58. MIELIALA
59. MIELIALAVAIHTELU
60. OIRE
61. PAKKO
62. PANIIKKIHÄIRIÖ
63. PELKO
64. PERSONALLISUUSHÄIRIÖ
65. PETTYMYS
66. POIKKEAVA

- 67. PONNISTUS
- 68. PSYKOTERAPIA
- 69. RATKAISU
- 70. RATKAISUKESKEISYYS
- 71. REAGOINTI
- 72. RISKI
- 73. RISTIRIITA
- 74. ROHKEUS
- 75. RUOKAHALUTTOMUUS
- 76. SELVIITYMINEN
- 77. SEURANTA
- 78. SOPEUTUMINEN

LIITE 2. Termilista viittomakielellä

1. ELÄMÄNHALLINTA – <https://youtu.be/OCwi-aMyR7s>
2. ELÄMÄNMUUTOS – <https://youtu.be/gOFJZNNmirw>
3. ELÄMÄNTILANNE – https://youtu.be/o_05qFwCQ1E
4. EPÄVAKAA – <https://youtu.be/GVt0p3vSNbs>
5. ERIKOISSAIRAANHOITO – <https://youtu.be/vjejukQ8J6k>
6. ESIOIRE – https://youtu.be/MRwoVMZ_fKU
7. FOBIA – <https://youtu.be/Eit4mzj54Dk>
8. HOIDONTARVE – <https://youtu.be/Dzu5516fX2k>
9. ILOTON – <https://youtu.be/KsBYlxt16C4>
10. ITKUKOHTAUS – <https://youtu.be/KM2JyLjAfKM>
11. ITSEHOITO – <https://youtu.be/a2bIFzyyMB0>
12. ITSELUOTTAMUS – <https://youtu.be/1FHsW0Vd57E>
13. ITSESYYTÖS – <https://youtu.be/RnBrbwN1tN0>
14. ITSETUHO – <https://youtu.be/AgSNml2SnUA>
15. LÄHIOMAINEN – <https://youtu.be/H7MruMgVzlg>
16. MASENNUSKAUSI – https://youtu.be/H7Py0_J5W-g
17. MIELENTILATUTKIMUS – <https://youtu.be/sicRrspQ6xw>
18. PSYKOTERAPIA – <https://youtu.be/-b8rVljrQil>
19. RATKAISUKESKEISYYS – <https://youtu.be/pkKkC8nk2kw>